

Objektumorientált tervezés: alapismeretek

---

1. Procedurális programozás

A procedurális programozási paradigma összetett alkalmazások esetén számos korlátozást tartalmaz:

- a program nem tagolható kellő mértékben (csupán alprogramok adottak)
- az adatok élettartama nem eléggé testre szabható (vannak lokális és globális változók)
- a vezérlés egy helyre (főprogram) összpontosul
- a feladat módosítása utóhatásokkal rendelkezhet

Pl. amennyiben módosítjuk egy alprogramban az adatok reprezentációjának módját, az hatással lehet az összes, vele kapcsolatban álló alprogramra

2. Objektumorientált programozás kialakulása

Megoldások:

- a felelősség továbbadása
  - programegységeket alakítunk ki, amely rendelkeznek saját adataikkal és műveleteikkel, ezeket egységbe zárjuk, megvalósításukat elrejtjük
  - a feladat megoldását a programegységek együttműködésével, kommunikációjával valósítjuk meg
- a reprezentáció és a belső működés elrejtése
  - a külvilág (többi programegység) elől elrejtjük a működést, beleértve az adatok kezelésének módját
  - a belső módosítások így nem befolyásolják a kommunikációt

3. Objektum

Objektumnak (object) nevezzük a feladat egy adott tárgyköréért felelős programegységet, amely tartalmazza a tárgykör megvalósításához szükséges adatokat, valamint műveleteket

Az objektum működése során saját adatait manipulálja, műveleteit futtatja és kommunikál a többi objektummal

Pl.: egy téglalap

- adatai: szélessége és magassága
- műveletei: területszámítás, méretváltoztatás

Az objektumok életciklussal rendelkeznek: létrejönnek (a konstruktorral), működést hajtanak végre (további műveletekkel), majd megsemmisülnek (a destruktorral)

Az objektumok állapottal (state) rendelkeznek, ahol az állapot adatértékeinek összessége

- két objektum állapota ugyanaz, ha értékeik megegyeznek (ettől függetlenül az objektumok különbözőek)
- az állapot valamilyen esemény (műveletvégzés, kommunikáció) hatására változhat meg

A program teljes állapotát a benne lévő objektumok összesített állapota adja meg

4. Az objektum-orientált program

Objektum-orientáltnak nevezzük azt a programot, amelyet egymással kommunikáló objektumok összessége alkot

- minden adat egy objektumhoz tartozik, és minden algoritmus egy objektumhoz rendelt tevékenység, nincsenek globális adatok, vagy globális algoritmusok
- a program így kellő tagoltságot kap az objektumok mentén
- az adatok élettartama összekapcsolható az objektum élettartamával

- a módosítások általában az objektum belsejében véghezvihetők, ami nem befolyásolja a többi objektumot, így nem szükséges jelentősen átalakítani a programot

Az objektum-orientáltság öt alaptényezője:

- absztrakció: az objektum reprezentációs szintjének megválasztása
- enkapszuláció: az adatok és alprogramok egységbe zárása, a belső megvalósítás elrejtése
- nyílt rekurzió: az objektum mindig látja saját magát, eléri műveleteit és adatait
- öröklődés: az objektum tulajdonságainak átruházása más objektumokra
- polimorfizmus és dinamikus kötés: a műveletek futási időben történő működéshez kötése, a viselkedés átdefinálása

5. Az osztály

Az objektumok viselkedési mintáját az osztály tartalmazza, az osztályból példányosíthatjuk az objektumokat

- tehát az osztály az objektum típusa
- speciális osztályoknak tekinthetők a
  - rekordok (record, structure), amelyek általában metódusok nélküli, egyszerűsített osztályok, adattárolási céllal
  - felsorolási típusok (enumeration), amelyek csak értékkel rendelkeznek

Az osztályban tárolt adatokat attribútumoknak, vagy mezőknek (field), az általa elvégezhető műveleteket metódusoknak (method) nevezzük, ezek alkotják az osztály tagjait (member)

6. Láthatóság

Az osztály tagjainak szabályozhatjuk a láthatóságát, a kívülről látható (public) részét felületnek, vagy interfésznek, a kívülről rejtett (private) részét implementációnak nevezzük

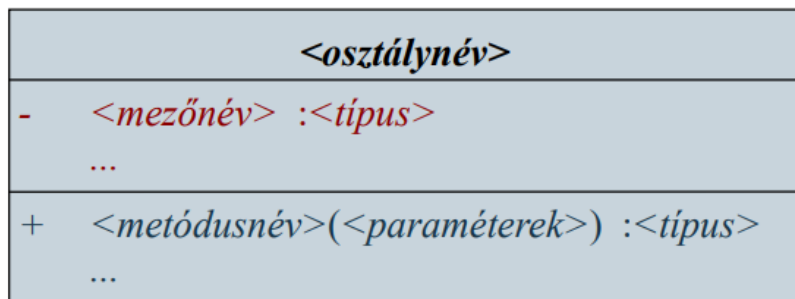
- a metódusok megvalósítása az implementáció része, tehát más osztályok számára a működés mindig ismeretlen
- az osztály mezői is az implementáció része, ezért minden mező rejtett (kivéve rekordok esetén)
- a mezőkhöz hozzáférést lekérdező (getter), illetve beállító (setter) műveletekkel engedélyezhetünk

Az osztályokat minden nyelv más formában valósítja meg, de az általános jellemzőket megtartja

7. Osztálydiagram

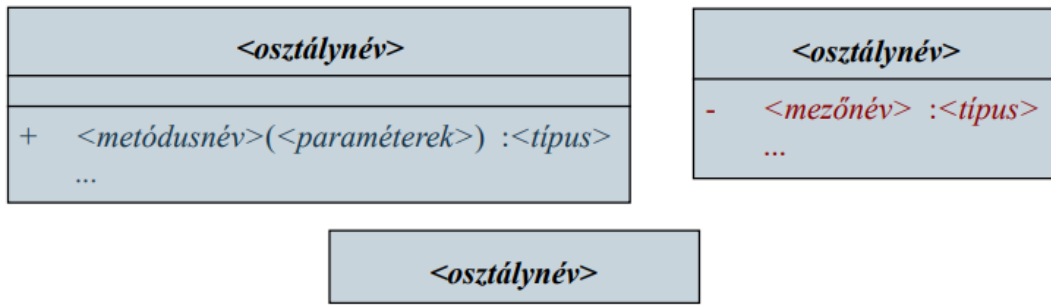
Az UML osztálydiagram (class diagram) a programban szereplő osztályok szerkezetét, illetve kapcsolatait definiálja

- az osztálynak megadjuk a nevét, valamint mezőinek és metódusainak halmazát (típusokkal, paraméterekkel)
- megadjuk a tagok láthatóságát látható (+), illetve rejtett (-) jelölésekkel

Az osztálydiagram egyszerűsíthető:

- elhagyhatjuk attribútumait, metódusait, vagy minden tagját
- tagjainak szintaxisát is egyszerűsíthetjük (pl. paraméterek, visszatérési típus elhagyása)

Felsorolási típusoknál csak a felvehető értékeket adjuk meg (láthatóság nélkül)

Feladat: Valósítsuk meg a téglalap (Rectangle) osztályt, amely utólag átméretezhető, és le lehet kérdezni a területét és kerületét.

- a téglalapnak a feladat alapján elég a méreteit letárolni (height, width), amelyek egész számok lesznek
- ezeket a későbbiekben lekérdezhethetjük (getWidth(), getHeight()), vagy felülírhatjuk (setWidth(int), setHeight(int))
- lehetőséget adunk a terület, illetve került lekérdezésére (area(), perimeter())
- lehetőséget adunk a téglalap létrehozására a méretek alapján (Rectangle(int, int))

Rectangle
- <u>width</u> :int - <u>height</u> :int
+ Rectangle(int, int) + area() :int + perimeter() :int + getWidth() :int + getHeight() :int + setWidth(int) :void + setHeight(int) :void

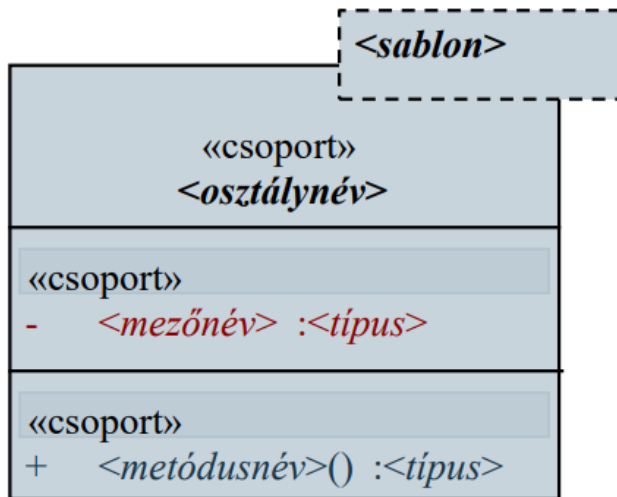
7.1. Osztálydiagram kiegészítései

Az osztálydiagram számos kiegészítést tartalmazhat

- feltételeket (invariáns) szabhatunk a mezőkre, metódusokra a {...} jelzéssel
  - speciálisan a lekérdező műveleteket a {query} jelzéssel jelölhetjük
- jelölhetünk kezdőértéket a mezőkre (amelyet a konstruktor állít be)

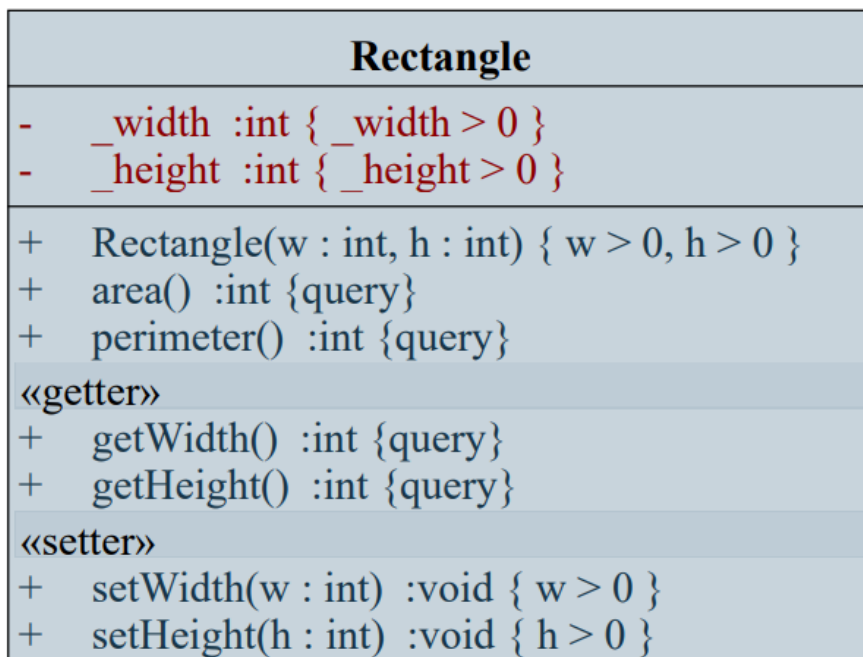
<i><osztálynév></i>
- <i><mezőnév> :<típus> = <kezdőérték> {<feltétel>}</i>
+ <i><metódusnév>() :<típus> {query}</i>

- adhatunk sablont a típusnak
- további tulajdonságokat jelölhetjük, illetve csoportba foglalásokat végezhetünk a <<...>> jelzéssel

Feladat: Valósítsuk meg a téglalap (Rectangle) osztályt, amely utólag átméretezhető, és le lehet kérdezni a területét és kerületét.

- a téglalap méretei nem lehetnek negatívak, ezt mind a mezőknél, mint a paramétereknél megadhatjuk feltételként (a paraméternek jelöljük a nevét)
  - az implementációban is biztosítanunk kell a feltételek ellenőrzését
- a terület és kerület műveletek csak lekérdező műveletek, ezt jelölhetjük a tervben és a megvalósításban (const)
- a lekérdező, illetve beállító műveleteket külön csoportokba sorolhatjuk

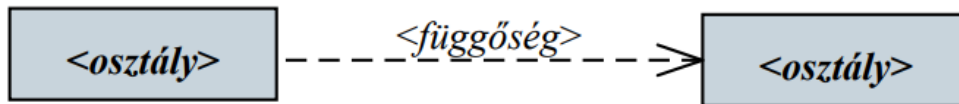
7.2. Kapcsolatok

A programot általában több osztály alkotja, az osztályok, illetve objektumok között pedig kapcsolatokat építhetünk fel, úgymint

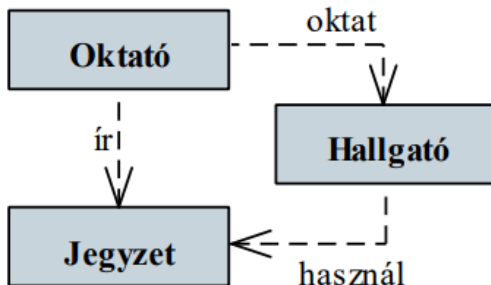
- függőség: szemantikai kapcsolat
- asszociáció (társítás): szerkezeti kapcsolat (csak objektumok között)
  - aggregáció (hivatkozás): laza összekapcsolás
  - kompozíció (tartalmazás): szoros összekapcsolás
- általánosítás (generalizáció): általános és speciális kapcsolata (csak osztályok között)
  - megvalósítás: szemantikai kapcsolat a fogalom és megvalósítója között (csak interfész és osztály között)

7.2.1. Függőség

A függőség (dependency) a legáltalánosabb kapcsolat, amelyben egy objektum (osztály) igénybe vehet funkcionalitást egy másik objektumtól (osztálytól)

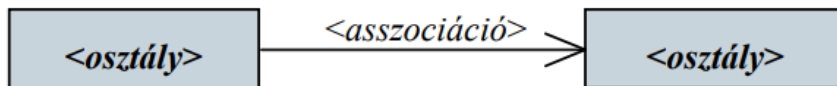

- a függőség kialakítható metódushívással, példányosítással, hivatkozással (pl. visszatérési értéként, paraméterként)
- a függő osztály felületének megváltoztatása hatással van a másik osztály működésére

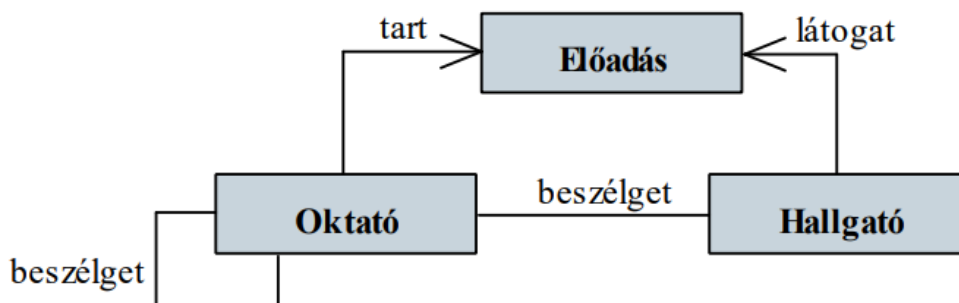

7.2.2. Asszociáció

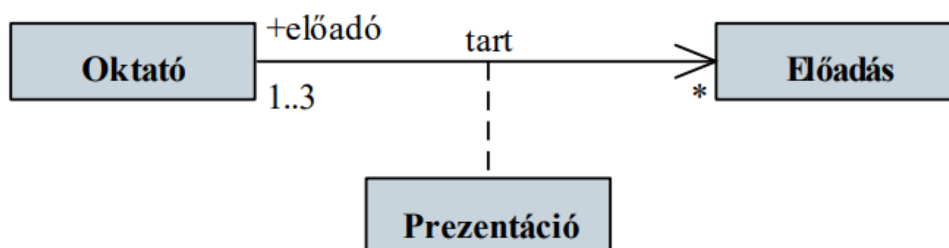
Az asszociáció (association) egy kommunikációs kapcsolat, ahol egy objektum üzenetet küldhet egy (vagy több) további objektumnak

- a kommunikáció lehet irányított, irányítatlan (kétirányú), reflexív (saját osztály másik objektumára)

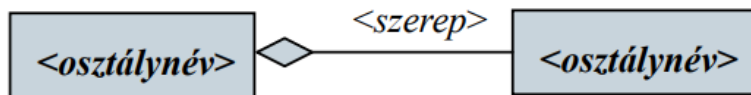

- az asszociációnak lévő osztályoknak lehet
  - szerepe, ami a relációbeli minőségükre utal, ezt az adott végponton jelöljük (ez is megjelölhető láthatósággal)
  - multiplicitása, ami a relációbeli számosságukra utal (lehet rögzített, tetszőleges érték, vagy intervallum)
- a relációnak lehetnek további tulajdonságai, amelyeket függőségként csatolhatunk

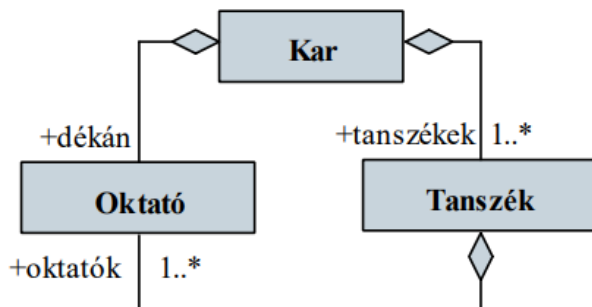

7.2.3. Aggregáció

Az aggregáció (aggregation) egy speciális asszociáció, amely az objektumok laza egymáshoz rendelését fejezi ki

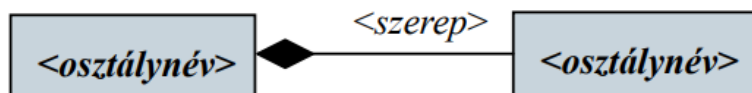

- egy tartalmazási, rész/egész kapcsolatot jelent, állandó kapcsolat a két objektum között
- a részt vevő objektumok életpályája különbözik, egymástól függetlenül is léteznek

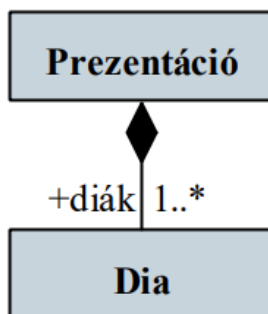

7.2.4. Kompozíció

A kompozíció (composition) egy speciális asszociáció, amely az objektumok szoros egymáshoz rendelését fejezi ki

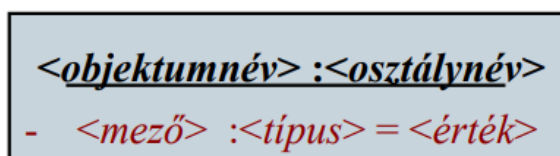
- fizikai tartalmazást jelent, így nem lehet reflexív, vagy ciklikus
- a tartalmazott objektum életpályáját a tartalmazó felügyeli
- a tartalmazó objektum megsemmisülésekor a tartalmazott is megsemmisül

8. Objektumdiagram

Az UML objektumdiagram (object diagram) a programban szereplő objektumokat, és kapcsolataikat ábrázolja

- az objektumnak megadjuk nevét, osztályát, valamint mezőinek értékeit
- ennek megfelelően az objektumdiagram mindig egy adott állapotban ábrázolja a rendszert, és tetszőlegesen sok lehet belőle
- az objektumdiagram mindig megfelel az osztálydiagramnak

Feladat: Példányosítsunk egy téglalapot (r), amely a 10, 15 koordinátákban helyezkedik el, és 25 széles, illetve magas.

